

Psihiatrični pogledi na narkomanije

Prof. dr. Lev Milčinski, Klinična bolnišnica za psihiatrijo, Psihiatrični dispanzer, Ljubljana

Danes že zelo popularna beseda »narkomanija« je po svojem pomenu preveč ozka, da bi ustrezala vsem pojavom, ki jih imamo ponavadi v mislih, ko pod tem geslom začnemo pogovor. Saj si skrb ne delamo samo zaradi odvisnosti, ali bolje — zasvojenosti nekaterih oseb od narkotikov, temveč mogoče še bolj od drugih kemičnih sredstev. »Zasvojenost« pa naj pomeni tisto stanje, ko človek zaradi svojega početja (npr. uživanje drog), ki ima zanj značaj prisile in se ga samo z lastno voljo ne more znebiti, zaide na pot zdravstvenega in družbenega propadanja. Človek je lahko zasvojen od zelo različnih kemičnih sredstev. Alkoholizem ima npr. vse lastnosti zasvojenosti: potreba po čedalje večjih količinah sredstva; nesposobnost odtrgati se od njega, kljub očitnim neugodnim posledicam; abstinencijski pojavi pri odtegnitvi sredstva. Alkoholizem omenjam še posebej zato, ker ne bi smeli popustiti vsiljevanju nazora nekaterih družbenih krogov, češ da naj bi bile »narkomanije« nekaj čisto drugega od alkoholizma in nekaj tako ogrožajočega, da vprašanje alkoholizma zavoljo prizadevanj v zvezi z njo lahko za nedoločen čas postavimo na hladno.

Pri »zasvojenosti« pa ne gre le za odvisnost od kemičnih sredstev. Pretirana ješčnost je na isti ravni; pa pehanje za denarjem in ugledom, ki zanemarja vse druge, zlasti čustvene človekove potrebe; pa tisto garanje iz dneva v dan, ki človeku ne pusti oddiha, ker ga brezdelje spravlja v hudo tesnobo. Takšen širok koncept zasvojenosti namreč pri organizaciji preprečevanja uživanja drog — kot bomo videli — ni brez pomena.

»Droga« je danes druga takšna ponarodela beseda; gre pa prek okvira, ki mu ga je bila zarisala farmakologija; če bi »drogo« prevedli z »mamilom«, spet ne bi imeli pravilne predstave, kaj vse navadno pod to besedo mislijo, kajti med »mamili« so tudi sredstva, ki ne povzročajo nikakšne omame, temveč imajo nasprotno še poživljajoč učinek. Beseda »droga« pa se danes strokovno uporablja za poimenovanje kemičnih sredstev (izvzet je alkohol), ki ob uživanju povzročajo določeno spremembo človekovega razpoloženja ter doživljanja sveta in lastne osebnosti; delimo jih lahko na:

- a) depresorje,
- b) stimulanse,
- c) halucinogene.¹

¹ Information Letter, U. N., Division of Narcotic Drugs, No 3, 1972.

Med depresorje štejejo opij in njegove izpeljanke: morfij, kodein, heroin, pa tudi sintetične preparate z morfinu podobnim učinkom, npr. petantin ali metadon. — Zasvojenosti s kemijskimi sredstvi iz tega kroga so klasične narkomanije ob katerih vznemirljivih kliničnih slikah in potekih smo si starejši zdravniki ustvarili pojem »narkomanije« nasploh, z njeno hudo odvisnostjo od sredstva, izrazitimi abstinencijskimi pojavi pri odtegnitvi, naglim telesnim in socialnim propadom ter slabo prognozo. — Med depresorje sodijo tudi tisti sedativi, narkotiki in analgetiki, ki se med prebivalstvom množično uporabljajo kot pomirjevalna sredstva, proti nespečnosti in proti bolečinam, uporabljajo se pa prek teh indikacij, bolj z istim namenom kot alkohol,

»ki vtopi vse skrbi,
v potrlih srcih up budi.«

Med depresorje lahko štejemo še sredstva, ki se vdihavajo npr. že iz preteklih desetletij znani eter, v zadnjem času pa tudi razna topila in bencin.

Od stimulansov ima v zahodni kulturi najstarejšo zgodovino kokain. Kokainizem je po teži kliničnih pojavov enakovreden zasvojenostim od opijskih preparatov, čeprav je po klinični sliki drugačen. V povojnih letih se je izbira stimulansov — torej poživil obogatila za skupino amfetaminov (npr. deksedrin, pervitin, ritalin, preludin), ki človeka naredijo bolj budnega, bistrega, subjektivno mu olajšajo mišljenje in mu s tem zbude občutje nekih prav posebnih sposobnosti. Zasvojenost je tudi tu izrazita, dokaj trdovratna in ima slabšo prognozo.

Kot »droge« že stoletja znani, v zahodnem svetu pa šele kakih 20 ali 30 let razširjeni so halucinogeni; tako imenujemo marihuano, oziroma hašiš, LSD, pejotl oz. meskalin, psilocibin in še nekatere snovi s posebnim učinkom na človekovo duševnost: spremeni se doživljanje okolja pa tudi lastne osebnosti; oblike in barve predmetov se spreminjajo, človek subjektivno doživlja tudi včasih bizarne preobrazbe samega sebe; večkrat se kažejo živobarvni in razgibani prividi (halucinacije) do katerih neresničnost pa človek praviloma ohrani zadostno kritičnost. Nekateri pod vplivom teh drog doživljajo že kar nekaka mistična ali ekstatična stanja. Danes govore tudi o njihovem »psihedelicnem« — zavest razširjajočem učinku. Pomembno je, da halucinogeni ne ustvarjajo odvisnosti (zasvojenosti) kot druge

droge, pravijo pa, da včasih ravnajo pot nevarnemu heroinu. Ker imajo ta sredstva med drogami poseben položaj in za del mladega rodu prav poseben pomen, naj se pri njih še nekoliko pomudimo.

Vsi halucinogeni, razen LSD (dietilamid liserigične kisline), ki je laboratorijski produkt, odkrit med zadnjo vojno, so po raznih krajih sveta že v davni zgodovini ljudstev imeli pomembno vlogo v versko-mistični praksi njihovega življenja. Znano je, da so Skiti in stari Iranci že poznali konoplino opojnost, to »najpreprostejšo tehniko ekstaze«, kot pravi *Eliade*.² Konoplja (*cannabis*), zlasti indijska, pa je rastlina, ki v svojih cvetovih ustvarja aktivno smolo, znano kot hašiš, medtem ko je marihuana mehiško ime za zrezano listje iste rastline. *Fra Bernardino de Sahagun*, ki je kot *Cortezov* spremljevalec opisoval običaje domačinov v času zavzetja Mehike³, pa govori o — tedaj v 16. stoletju že starem — pravcatem kultu pejotla, kaktusa z močnim halucinogenom — meskalinom. Uživanje pejotla je bilo povezano le z določenimi poredkimi prazničnimi dnevi in strogo ritualizirano. Kako zelo je bilo uživanje te droge povezano z religioznim življenjem domačinov, kaže dejstvo, da so bili resni poskusi, naj bi stari kult pejotla kar vpeli v krščanstvo, ko so svoje delo začeli misionarji.

O tem govorim, ker se sedanji val uživanja halucigenov prav tako začelja v zvezi z nekakimi religiozno-mističnimi nagibi, kmalu po izidu dveh *Huxleyevih* knjig. Prva je *The Doors of Perception* (Vrata zaznavanja)⁴ — opis lastnega eksperimenta z meskalinom, druga pa *Island* (otok) — fantastični roman o ljudstvu, ki živi polno in miroljubno življenje, in sicer po zaslugi droge, ki jo ljudje uživajo v sklopu svojega verskega obredja. Za nekdanjega harvardskega psihologa *Learyja*,⁵ ki je med ameriškimi študenti začel gibanje za »osvoboditev notranjega sveta«,⁶ opirajoč se na učinke psihedeličnih drog, se zdi, da je povzel marsikatero *Huxleyevo* misel, hkrati pa v svoj nauk pritegnil nekatere — vsekakor

² Eliade M.: *Schamanismus und archaische Ekstasetechnik*; Rascher, Zürich, 1962.

³ Beringer K.: *Der Meskalinrausch, seine Geschichte und Erscheinungsweise*; Monographien aus dem Gesamtgebiete der Neurologie und Psychiatrie, 49, 1972.

⁴ Huxley A.: *The Doors of Perception*; Penguin Books, 1954.

⁵ Leuenberger H.: *Zauberdrogen*; H. Goverts Verlag, Stuttgart, 1969.

⁶ Laubenthal F.: *Sucht und Missbrauch*; G. Thieme V. Stuttgart, 1964.

iztrgane — misli vzhodne modrosti, zlasti iz dokaj mračne tibetanske »Knjige mrtvih«.⁷ Moje mnenje je, da *Learyjev* nauk ne pomeni zrelega sistema, ki bi peljal do resničnega zorenja in osvobajanje osebnosti, kar nekako obljublja, in da še daleč ne dosega ravni kake verske ali psihoterapevtske šole, še manj pa vzhodne modrosti, kot sta joga in zen.

Da pa je *Leary* s svojimi idejami zbudil tolikšen odmev med mladino, zlasti študentsko, je verjetno posledica splošne družbene klime, kakršna je najočitnejša v Združenih državah Amerike, in kakršna z raznimi modifikacijami ni tuja niti zahodnoevropskemu svetu, v malo blažji obliki pa tudi nam ne.

Tako pridemo do *etiopatogeneze* tega družbenega patološkega pojava, torej do vzrokov za poplavo drog med adolescenti po svetu. Tu namreč ne gre več le za posamične primere narkomanov, kot jih imamo v spominu starejši zdravniki, temveč dejansko za epidemijo, čeprav večinoma blažjih oblik. Dosti gre za zlorabo teh sredstev v takšni obliki, da imena »narkomanija« ne zasluži.

Dokler imamo pred seboj osebe, ki sodijo v kategorijo tistih posamičnih, »klasičnih« narkomanij, vemo, da so to odrasle, bolj ali manj primarno nevrotične ali odklonske osebe, ki so spričo lažje dostopnosti droge (zdravstveno osebje, farmacevti itd.) ob določenih čustvenih obremenitvah padli v zasvojenost, ali pa za bolnike, ki so npr. zaradi hudih bolečin začeli jemati narkotike in se navezali nanje. Praviloma gre za »trde« droge, morfin ali njegove nadomestke, doze so visoke, prognoza neugodna.

Razmere pri današnjem valu uživanja drog so drugačne. Tu imamo opraviti z epidemičnim pojavom, ki je zajel mlade. Veliko teh adolescentov ostane pri posameznih ali serijskih poskusih z marihuano, hašišem ali LSD. Nekateri pa preidejo na amfetamine (»speed«) ali opijate. Zadnji se pogosto razvijejo v prave narkomane, oni prvi pa te ocene večinoma ne zasluži.

Čeprav sem srečal že precejšnje število mladih oseb, ki že dalj časa nazaj kdaj pa kdaj pokade kako »travo« (»grass« — marihuana), ali vzamejo »acid« (LSD), doslej še nisem imel priložnosti opazovati kak primer, o katerem bi lahko z gotovostjo trdil, da gre za komplikacije po zlorabi omenjenih drog.

⁷ Evans-Wentz W. Y.: *Das tibetanische Totenbuch*; Rascher V., Zürich, 1953.

Vendar so te opisane tudi pri sicer blagi marihuani. V zahodnih deželah, kjer imajo s tem več izkušenj, poročajo, da je težko ločiti učinke posameznih drog, ker imamo neredkoma opraviti s sočasnimi uživanjem več raznih sredstev. Leuner⁸ komplikacije pri zlorabi drog razvršča v tri skupine:

a) *Akutne toksične reakcije*, največkrat pri nepripravljenih začetnikih in starejših osebah, ki se z mešanimi občutki podajajo v eksperiment. Ta stanja se kažejo lahko v obliki panik (»horror trip«), manifomnih vzbujenj, zmedenosti s shizofrenskimi potezami ali depresij in lahko trajajo od nekaj ur do treh dni.

b) *Potoksične komplikacije* se lahko kažejo z enakimi kliničnimi slikami kot prej opisane reakcije, pokazati pa se utegnejo kot ponovitev akutnega toksičnega stanja po določenem presledku, čeprav oseba ta čas drog ni uživala (»flash back«).

c) Tako imenovani *popsihotični sindrom* se utegne pokazati kot nadaljevanje potoksične komplikacije ali pa nastopi po prostem presledku, s shizoidno vedenjsko sliko (torej s čustveno topostjo ali neustreznostjo, pomanjkanjem iniciativnosti, včasih bizarnim vedenjem), prikrito depresivnostjo in nagnjenjem k socialni razpuščenosti. Izkušeni strokovnjaki opozarjajo na diagnostične zmete pri obravnavanju takšnih stanj, in sicer v tej smeri, da terapevt ne loči vedenjskih posebnosti hipijske subkulture (iz katere danes izhaja največ uživalcev drog) od bolj kroničnih duševnih motenj po uživanju teh sredstev. Usodnejša lahko postane tista diagnostična zmeta, pri kateri zdravnik duševne motnje obolelega hipija a priori pripiše zlorabi drog ter tako spregleda kako nevarno somatsko obolenje (npr. meningitis — Teitelbaum⁹).

Zlorabe drog pri mladih osebah — najsi gre za etiologijo, diagnostiko, zdravljenje in rehabilitacijo, ali preprečevanje — se je sploh mogoče učinkovito lotiti, če te narkomane (ali pa »narkomane«) obravnavamo v okolju, iz katerega iz-

Že etiološke sheme, kakršna velja za »klasične« narkomanije pri starejših osebah, tu ne moremo učinkovito uporabiti^{10,11}. Mladi človek po-

sega po drogah zaradi drugih motivov: da pokaže svoj pogum, da bi ga določena skupina sprejela, pod vtisom (zmotnih) pričakovanj glede učinka droge (npr. da varuje pred boleznijo in dviga spolno potenco), kot odsev protesta proti konvencionalnim družbenim vrednotam, v pričakovanju nenavadnih doživetij (»razširitev zavesti«) in pospešenega zorenja svoje osebnosti oziroma pridobitve kakih posebnih zmožnosti.

Ravno za razumevanje motiva protesta proti družbi in želje po »razširitvi zavesti« moramo dojeti duha mladega rodu oziroma tistega njenega dela, ki danes daje ton gibanju mladih po svetu. Charlesa Reicha knjiga »Amerika zeleni«¹² nam posreduje ustrezní pogled na ameriško prizorišče, vendar nekatere piščeve ugotovitve lahko prenesemo kamor koli, tudi v naš svet.

Reich to, kar se med mladim rodом danes dogaja, imenuje revolucija, vendar takšna revolucija, ki se začne na drugem koncu: ne s prilaštivitvijo oblasti, temveč s preoblikovanjem zavesti, svetovnega nazora, človeka in družbe pričedalje večjih množicah mladih ljudi. Mladi si ne puste več metati peska v oči gledé vrednosti zahodne civilizacije, temelječe na češčenju storilnosti in divjega tekmovanja (»meritokracije«), katere sad so znamenja današnje ameriške krize ter podobnih pojavov drugod v okviru zahodne civilizacije: »nered, korupcija, hinavščina, zapletanje v vojne; revščina, nepravilne prednosti, teptanje zakonov z zasebno silo; podivjana tehnologija, uničevanje naravnega okolja; hiranje demokracije in svobodnosti, splošna nemoč to stanje spremeniti; izumetničenost, zlaganost dela kulture, razpadanje človeške skupnosti, potapljanje ljudi v osamljenost in odtujenost; izvotlitev človekovega jaza.«

Doraščajoči s svojim rahlim občutkom za hinavščino in dvoličnost, učinke te gnilobe pogostoma odkrivajo že v družini, v kateri doraščajo. Nadaljni »institucionalizirani trening«, ki ga posreduje šola, tudi nima poudarka na tem, da bi dal razmah enkratnim silam in zmožnostim, ki se nakazujejo v porajajoči se osebnosti mladega človeka, temveč ga togo usmerja na tir čistega izdelovalca-porabnika, ki sistem začaranega kroga le še razvije in krepi. Tak človek pa kot osebnost ostane okrnjen, zaprt, rigid, nepristen, nesproščen, osiromašen glede človečnosti; v svo-

1970; Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie XXI, 1, 1972, 30—32.

¹² Reich Ch. A.: The Greening of America; Bantam Books, 1971, New York.

⁸ Leuner H.: Akute psychiatrische Komplikationen durch Rauschmittel-missbrauch und ihre Behandlung; Nervenarzt XLIII, 1972, 143—145.

⁹ Teitelbaum D. T.: Misdiagnosis of Drug Abuse; J. A. M. A., 210: 2092, 1969.

¹⁰ Antonijević M. in drugi: Narkomanije mladih; BIGZ — kultura, Beograd, 1970.

¹¹ Feldman-Bange: 18. Bericht der Experten-gruppe der WHO über Drogenabhängigkeit, Genf

jem življenju ne najde več pravega smisla, ostaja odtujen sebi in svojemu delu.

Nasproti tej »meritokratski« naravnosti in njenim posledicam postavlja mladi rod svoja načela:

»Človek živi celovito, v slehemem trenutku! Bodi odkrit do sebe in kar si, pač si. — Tudi mladi utegnejo imeti prav toliko težav v življenju, vendar le-teh ne spremlja toliko občutij krivde, tesnobe, sovraštva do samega sebe. Pa vendar to ni sebičnost. Tu ni prostora za tekmovanje z drugimi, merjenje in obsojanje drugih, ocenjevanje ljudi z nekakšnimi splošnimi merili, njih razčlenjevanje in razvrščanje po načelih meritokracije. Družba je v zavesti novega rodu ena sama velika družina, v kateri velja načelo odkritosti. Osebna razmerja naj uravnavajo predvsem tovarštvo, prijateljstvo, ljubezen, ne pa nekake od družbe naložene obveznosti. Vendar se novi duh zavzema za polno osebno odgovornost. Človek mora tvegati, ves mora biti navzoč v tem, kar počne.«

V skladu s temi načeli se v mladih uveljavlja drugačna lestvica možnih vstopov v vsakdanje življenje, od navadnih poklicev — seveda popolnoma očiščenih pehanja za statusom, ugledom, denarjem, pa s plemenitejšim ciljem: služiti skupnosti — vse do »drop-out« (nem.: ausflippen), se pravi izpada iz okvira konvencionalne družbe, brez kake trajne rešitve stanja, in do polnega hipijskega življenja.

Reich potem pravi, da mladi v fazi razvijanja svoje ideologije čutijo potrebo gojiti »outsiderstvo«, od tod posebnosti njihove noše (lasje, obleka), besedišča (imajo ga tudi za droge) in glasbe, potreba po tesnejšem stiku z naravo, ptepanje. Reich sodi, da so v tem gibanju pomembne tudi psihedelične droge (zlasti marihuana, manj pa sicer nevarnejša LSD in meskalin), češ: »Zdravimo naj polenjeno zavest, pomagajo k zbranosti glede tega, kar je neposredno navzoče. Jaz se omeji, obrne navznoter, svoje zaprtosti se reši tako, da lahko prebije mrežo razumskega in dopušča vse vrste ilogičnih predstav in zvez. Največji pozitivni pomen drog da je v začetnem prodoru, v tem, da pretresejo samozadovoljstvo in mitologijo konvencionalnega sveta. Učinek droge da ni zgolj prehoden, človeku vendarle zapusti trajno ozaveščenost in večjo občutljivost.« Ne trdim, da takšna Reichova priporočila podpiram in na to se bomo še vrnili.

Ta preobrazba mladostnika (s pomočjo drog ali brez njih) se pogosto zgodi po vzorcu pravega

spreobrnjenja — »konverzije«, ob kakšnem družinskem, šolskem ali podobnem spopadu, ki sam po sebi ni nujno posebno pomemben. Vedenjske spremembe, ki jih mladostnik začne kazati, so za starše toliko bolj šokantne, kolikor bolj so sami zasidrani v togih vzorcih konvencionalne družbe, in so svojemu sinu ali hčeri morebiti že tudi določeno predvideli mesto v institucionalizirani družbeni stavbi. Reakcije staršev so potem včasih panične, depresivne, drugič represivne, če s popravki pri lastnih stališčih ne najdejo novega izhodišča na novo navezavo stika z otrokom. Terapevt mora znati dojeti tudi krizo staršev in jo psihoterapevtsko reševati, ne pa starše v teh primerih postavljati na obtožno klopo. Ko se teoretično ali praktično lotevamo uživanja drog pri mladih, kar je po vsem tem le eno izmed znamenj vretja med mladimi, torej duha mladega rodu, kot ga opisuje npr. Reich, ne bi smeli zanemarjati.

Po drugi plati pa za edini temelj in spodbudo vedenjskih posebnosti in odklonov skupno z uživanjem drog v praksi ne smemo imeti le opisane ali kake druge ideologije, temveč moramo znati v konkretnih primerih izluščiti tudi nevrotične motive in mehanizme, izvirajoče iz posebnih okoliščin mladostnikovega razvoja. Zdravstvo pa seveda spet ne bi smelo podleči morebitnim družbenim nagibom, da bi vso zadevo odrinili zdravstveni službi, češ: »Tule jih imate, vaši so. Odvadite jih drog in navadite delati, postrižite jih in umijte, pa grdega govorenja odvadite, potem pa nam jih vrnite.« Zadeva ni tako preprosta. Pogovor mora tu biti odprt na obe strani. S tem načelom bi se morali lotevati tega vprašanja, bodisi da obravnavamo posamezne primere v klinični praksi bodisi da si prizadevamo kaj storiti v družbeni preprečevalni smeri.

Leuner glede zdravljenja duševno motenih v zvezi z uživanjem drog svetuje tole:

Pri akutnih toksičnih reakcijah so kontraindicirani vsi sedativi in nevroleptiki, razen klorpromazina. Priporoča se valium intravenozno ali intramuskularno 2 ampuli v presledku četrte ure. Potrebno je nadzorovanje cirkulacijskega aparata in delovanja ledvic.

Pri potoksičnih reakcijah so dopustni vsi psihofarmaki, pač po prevladujoči simptomatiki.

Popsihotični sindrom s svojim večinoma kroničnim potekom pa terja tako farmakoterapijo kot psihoterapijo; ta naj bo posamična in skupinska. Leuner pri prvih dveh oblikah komplikacij sam poudarja veliko potrebo teh pacientov po

osebnem stiku z ljudmi, ki se znajo vživeti v njihov svet.

Polna dilem pa je problematika samega odvajanja od drog pri mladih potem, ko so detoksicirani, oziroma, ko prebredojo morebitno akutno krizo. Mnenja so neenotna, pravzaprav že glede tega, kako je v sklopu drog obravnavati marihuano, hašiš in LSD. Odločna psihiatrična smer v zahodni Nemčiji (npr. Burchard, Hamburg,¹³ ocenjuje kot »neodgovorno brezbržnost« to, da je oblast dopustila takšno razširjenost omenjenih drog med šolarji; ta smer tudi ne dela ostre meje med omenjenimi in drugimi drogami, češ da tudi hašiš lahko pripelje do zasvojenosti — če ne to, pa da utira pot »trdim« drogam — in da je izrazito nevarnejši kot alkohol (nasprotno kot trdijo v drugih strokovnih krogih). Nasploh da je prognoza izrazito slaba. Kar se da storiti za zdravljenje teh oseb — to da še najbolje opravi psihiatrija.

Nasproti tem mnenjem in priporočilom, ki se pri preprečevanju zavzemajo za represijo, pri zdravljenju pa za klasično, dolgotrajno »odvajalno kuro« v psihiatričnem zavodu, stojijo mladi — sicer brez medicinske izobrazbe, toda izhajajoč iz lastnih izkušenj z drogami. Takole pravijo: Institucionalizirani aparat je docela nemočen pred vprašanjem drog in narkomanij. Časnikarji zadevo ženejo v senzacijo; izvedenci neprepričljivo svare pred drogami vsevprek (tudi pred blagimi), medtem ko jih alkohol in nikotin ne vznemirjata. Ne časnikarji ne izvedenci o zadevi niso dovolj poučeni, temveč »sceno« poznajo kvečjemu od zunaj, ne da bi bili zmožni dojeti celotno notranje dogajanje, pri katerem so droge le majhen izsek Klasično usmerjeni psihiatri da zgolj posplošujejo izkušnje ob hudo prizadetih zasvojencih, ne vedo pa praktično ničesar o onem blažjem uživanju drog, ki je bistveno bolj razširjeno. O halucinogenih govore kot o »drogah blaznosti« in gredo molče prek tega, da je bil LSD uporabljen že tudi v medicinskih krogih, kot podpora psihoanalizi pri zdravljenju alkoholizma.¹⁴ Ničesar ne rečejo o psihedelicnem efektu halucinogenov, o ustvarjalni ekstazi, do katere ta sredstva utegnejo pomagati. Tako nekako se (po mnenju njih kritikov) klasično usmerjeni izvedenci vedejo kot tisti, ki spolno

vzgojo omejujejo na pouk o spolnih boleznih. Mladi, ki se ne puste vkleniti v začarani krog proizvodnje in porabe, ki za svoj ideal ne morejo sprejeti domesticiranega človeka, popolnoma oropanega izbire in verovanja, izrabljenega in poplitvenega, antimetafizika v najčistejši obliki — pač sežejo po nečem čisto drugem, nečem, kar je prek okvira zgolj proizvodjalno-porabniškega sveta. Žele si duhovne ekstaze, ki bi jim smisel bivanja naredila jasnejši, preglednejši. Mladim da neupravičeno očitajočo, češ: iz dejanskosti bežite. Zgrešeno je le to, pravijo, da mladi v svoji zbežanosti in izgubljenosti tiste svoje »zakramnte« uživajo brez reda in mere, brez premisleka in zbranosti, kot je bila to navada pri narodih, ki so ta sredstva odkrili.

Način, na katerega se zadeve loteva institucionalizirana družba, tako pravijo, drog na njihovem pohodu ne bo ustavil, temveč lahko celotno dogajanje le potisne globlje v podzemlje, kjer bodo nepošteni »dealerji« (razpečevalci) prosto šarili z nečisto robo in »trdimi« drogami, odirali ljudi in jih pehali v hudodelstvo.

Mladi zato stvar jemljejo v svoje roke. Release — odrešenje je geslo združb in klubov, ki jih vodijo tisti mladi ljudje, ki zadevo poznajo od znotraj.¹⁵ Bivši »fikserji«, se pravi tisti, ki jih je bilo zaneslo že na pot trdih drog, pa so se mogoče po hudih izkušnjah, zaporih in neuspešnih odvajalnih kurah — le dvignili. Takšen Release ima navadno svoj dom, urejen po tipu komune: tja nekako na dva uravnovešena mladostnika sprejmejo po enega od drog zasvojenega in iztirjenega. Urejeno imajo zaposlitev v domu in zunanaj njega. Poleg tega deluje v okviru Release tudi posvetovalnica, ki posreduje zdravstveno, socialno in pravno pomoč. Od tod organizirajo razna predavanja in druge prireditve, ki naj ljudi objektivno pouče o drogah in njihovih lastnostih.

Tudi za to skupino mladih ni sporno, da se je treba proti uživanju trdih drog borovati, čeprav na smotrnejši način (ta je po njihovem tudi bistveno uspešnejši kot pa klasični — le-ta vztraja pri internaciji v psihiatričnem zavodu). Poudarek je, kot vidimo, na skupinskem delu, na medsebojni pomoči, ki človeku dvigne občutje lastne veljave, mu olajša težo krivdnih občutkov ter ga vrača v dejavno življenje. Ta rehabilitacija vendar pomeni, da se je mladi človek odpovedal svojim svobodoljubnim načelom, temveč je mogoče v svojem odklanjanju storilnostno-porabniško-proizvodjalnega duha še trdnjeji v življenju,

¹³ Refero-Med-Bayer 29. Juni 1970, 25.

¹⁴ Leuner H.: Die psycholytische Therapie: Klinische Psychotherapie mit Hilfe von LSD-25 und verwandten Substanzen; Ztschr. f. Psychotherapie und medizinische Psychologie, XIII, 2. Stuttgart, 1963.

pa vendar lahko veder in zadovoljen. Mogoče še tu in tam seže po »travi«, »dreku« (angl. shit — hašiš) ali »acidu«, ni pa od njih odvisen. Ko dozoreva, pa tudi to preraste in v iskanju mističnih doživetij in razodetij po poti uživanja drog spregleda slepilo, nekako tako, kot se je 1970. leta izrazil dr. Hofmann, ki je odkril LSD:

»Po mojem mnenju in po lastni izkušnji ni nemogoče, da pod vplivom teh sredstev nastopi doživetje, ki bi ga lahko imenovali mistično, če je oseba za tako doživetje zrela in je tudi tako uglašena. Toda LSD v najboljšem primeru sprosti in aktivira, kar je v človeku že počivalo. Kot razberemo iz poročil o poskusih, je tega včasih bore malo, po drugi plati pa so v opoziciji LSD opisana tudi doživetja, ki jih ni mogoče ločevati od doživetij mistikov. Ali gre za pristno ali nepristno mistično doživetje, ni odločilno; pomembno je, koliko je človek to doživetje zmožen izraziti in vdolati v svojo osebnost. Sama vizija še ni dosti vredna. Tu tiči tudi zmota tistih, ki pričakujejo, da bodo na cenen način, brez truda in dela na sebi prišli po tej poti kam naprej samo z drogo.«¹⁵

Kako naj se po vsem tem kar o širjenju uživanja drog in o zdravljenju narkomanov vemo iz tujih virov in manj iz lastnih izkušenj, lotimo tega pojava, ko je že stopil tudi na naše ozemlje. V Ljubljani veliko slišimo o halucinogenih in zlorabi analgetikov, v Mariboru pa se baje širi opij.

Meni se zdi, da klasični prijemi tu v resnici ne morejo biti uspešni. S tem ni rečeno, naj bi psihiatrija to delo spustila iz rok; le postaviti ga mora na sodobne temelje skupinskega obravnavanja in ga opravljati tako, da zdravega jedra v protestu mladih ne bo ranila. Terapevt, ki se bo v to delo spustil, bo moral znati požreči marsikatero bridko tudi na račun hiš naše družbe. Glavno vodilo pri delu bo morala biti odkritost. Zlaganostim v naši vsakdanjosti ne bo kazalo natikati kakih posvečenih oblačil. Že tu, ko se bojujemo proti zasvojenostim, je npr. vsakomur lahko očitna hinavščina, da ob dokajšnjem vznemirjanju zaradi hašiša in marihuane odgovorni forumi puščajo v nemar tako akutno vprašanje, kot je alkoholizem, čeprav so potekla že leta, kar je bil predmet obravnavan v naši republiški skupščini, potrebnih gospodarskih ukrepov še niso naredili.

Kako potešiti potrebo mladih, da se izkopljejo iz čedalje bolj zadušljivega ozračja proizvajalsko-

porabniške *miselnosti* — tega vprašanja medicina in psihiatrija sami ne bosta rešili. Tisti, ki bodo delali s skupinami ogroženih mladih, pa bodo morali imeti vsaj približno zasebno predstavo tudi o tem, upošteva je posebnosti naše družbe, saj bi po logiki lahko sklepali, da je samoupravna socialistična ureditev v svoji najčistejši obliki tisti cilj, h kateremu se stekajo prizadevanja mladih po svetu. Za onega, ki se bo lotil tega dela, morebiti tudi ne bi bila odveč informacija o jogi in zenu temah, ki sta pogosto predmet debat v krogu mladih ter pomenita možno sublimirano nadomestilo za tista mistična doživetja, ki jih mladi zdaj iščejo prek drog.¹⁶

Povedane misli sem nadrobno razpletel zato, ker se mi za uspešnost naše akcije, ki naj bi obvladala vprašanje drog pri nas, zdi najpomembnejše to, da se lotimo naloge z zadostnim razumevanjem ozadja tega pojava in brez nasilnosti, vselej pripravljeni, da se od mladih česa tudi naučimo in da v terapevtski skupini sodelujemo kot enakopravni. To je bržkone težje kot postaviti zunanje ograjenje aparata, ki bi to delo opravljal.

Jedro gibanja naj bi bila skupina bistrih mladih ljudi, ki vprašanje drog poznajo »od znotraj«, so pa sami ustaljeni in dejavni, samokritični in brez takih nagnjenj po uveljavljanju, ki bi utegnili akcijo motiti. Naj povem, da takšne skupine po mojem ne bi bilo težko sestaviti.

Drugo naj bi bil lokal, mogoče majhna pisarna za sprotne opravila in osebne pogovore ter večja soba za skupinske dejavnosti. Ta lokal naj bi imel stalno telefonsko službo, ki bi prizadetim posredovala prvo pomoč.

Nadrobnejši načrt za dejavnosti, ki bi jih ta klub razvijal, naj bi se izkristaliziral na skupinskih posvetih. Pomembno pa bo pritegniti tim psihiater — pediater, — pravnik — pedagog — socialni delavec; ti bodo na voljo pri reševanju določenih primerov. Urediti bo treba možnost za kratko hospitalizacijo pri toksičnih komplikacijah. Za huje zasvojene bo treba zagotoviti hospitalizacijo v psihiatrični ustanovi.

Zelo pomembno je, da akciji zdravstva in samopomoči mladih ostaneta uglašeni in usklajeni z dejavnostjo kriminalističnih organov. Zato bo potrebna usklajevalna komisija. Mladi, tudi tisti, ki so bili že v stiku z blagimi drogami, žele s kriminalisti sodelovati pri preganjanju tistih razpečevalcev, ki bi hoteli droge širiti med otroke

¹⁶ Milčinski L.: Mladi, Zen in psihoterapija; Mladina št. 9 — 15, 1972.

in razpečevati trde droge, pa seveda goljufov, ki kot hašiš ponujajo npr. juho Podravka. Glede blagih drog, zlasti marihuane in hašiša, pa mladi svetujejo, da bi nadrobno, razumno delitev zapuili njim samim. Malo nenavadna ponudba, o kateri pa bi vendar kazalo razmisliti, kajti s tem bi bil ustvarjen jez med blagimi in trdimi drogami, in bi velik del dobronamernih mladih ljudi obvarovali pogrežanja v podzemlje.

Se nekaj o sodelovanju zdravstvene službe s kriminalističnimi organi: le-ti so pri odkrivanju razpečevalske mreže navezani predvsem na porabnike drog. Izražena je bila želja, da bi zdrav-

niki, ki z narkomani pridejo v stik, njihova imena sporočali kriminalističnim organom, da bi prek teh oseb — seveda brez pritiska — prišli do naslovov razpečevalcev. Mislim, da zdravnik ne more sprejeti tega priporočila, ker pač pride navzkriž z zdravniško etiko nasploh in ker bi govorice o takšni kombinaciji marsikaterega pomoči potrebnega narkomana odvrnile od zdravnika. Tu smo torej spet pri zgoraj omenjenem predlogu mladih, pa čeprav bi to mogoče pomenilo napol legalizirano prodajo hašiša.¹⁷

¹⁷ Solomon D.: The Marihuana Papers; Panther Books, 1969.

UDC 178.8:116.89

Psychiatric Aspects of Drug Addictions

by Dr. Lev Milčinski, Professor of Psychiatry, Head of Psychiatric Outpatient Clinic, Ljubljana

This article deals with particular forms of drug addiction, especially with those caused by hallucinogens, and their etiological problems. The author stresses the importance of protest against product-consumer society and social alienation as a motive for addiction. According to Reich, »soft drugs« may help young people to come out of this vicious circle into free and spontaneous life. The author also points out existing neurotic motives. In the treatment and rehabilitation of young drug addicts, two

methods can be identified: the classical one advocating repression and long term in-patient treatment, and a modern one based on the principle of self-help, backed by the group-release method of a professional team (psychiatrist, psychologist, pedagogue, lawyer, social worker) and by the psychiatric hospital for cases of toxic complications. The author stresses especially the need for frankness towards the youth involved and the need to inform all agencies concerned.